

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

انستازن قلمرو و فنون
محدثه تہذیب و ادب و تمدن اسلامی

آیت الله جعفر سبحانی

وہابیت چگونه پدید آمد؟

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رهنما ۴ : (وهابیت چگونه پدید آمد؟)

نویسنده:

محمد جعفر سبحانی

ناشر چاپی:

انتشارات آستان قدس رضوی - به نشر

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶	رهنما ۴ : (وهابیت چگونه پدید آمد؟)
۶	مشخصات کتاب
۶	اشاره
۱۲	۱. تفرقه افکنی در آغاز قرن هشتم
۱۸	۲. دستاورد مکتب
۲۲	۳. محمدبن عبدالوهاب
۲۸	عبرت ها
۳۳	درباره مرکز

رهنما ۴: (وهابیت چگونه پدید آمد؟)

مشخصات کتاب

سرشناسه: سبحانی تبریزی، جعفر، ۱۳۰۸ -

عنوان و نام پدید آور: وهابیت چگونه پدید آمد؟/ نویسنده محمدجعفر سبحانی؛ برای آستان قدس رضوی، معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی.

مشخصات نشر: مشهد: انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری: ۲۴ص.؛ ۱۲×۱۷اس م.

فروست: رهنما؛ ۱.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۹۹-۰۱۵-۰.

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: وهابیه

شناسه افزوده: آستان قدس رضوی. معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

شناسه افزوده: موسسه انتشاراتی قدس رضوی

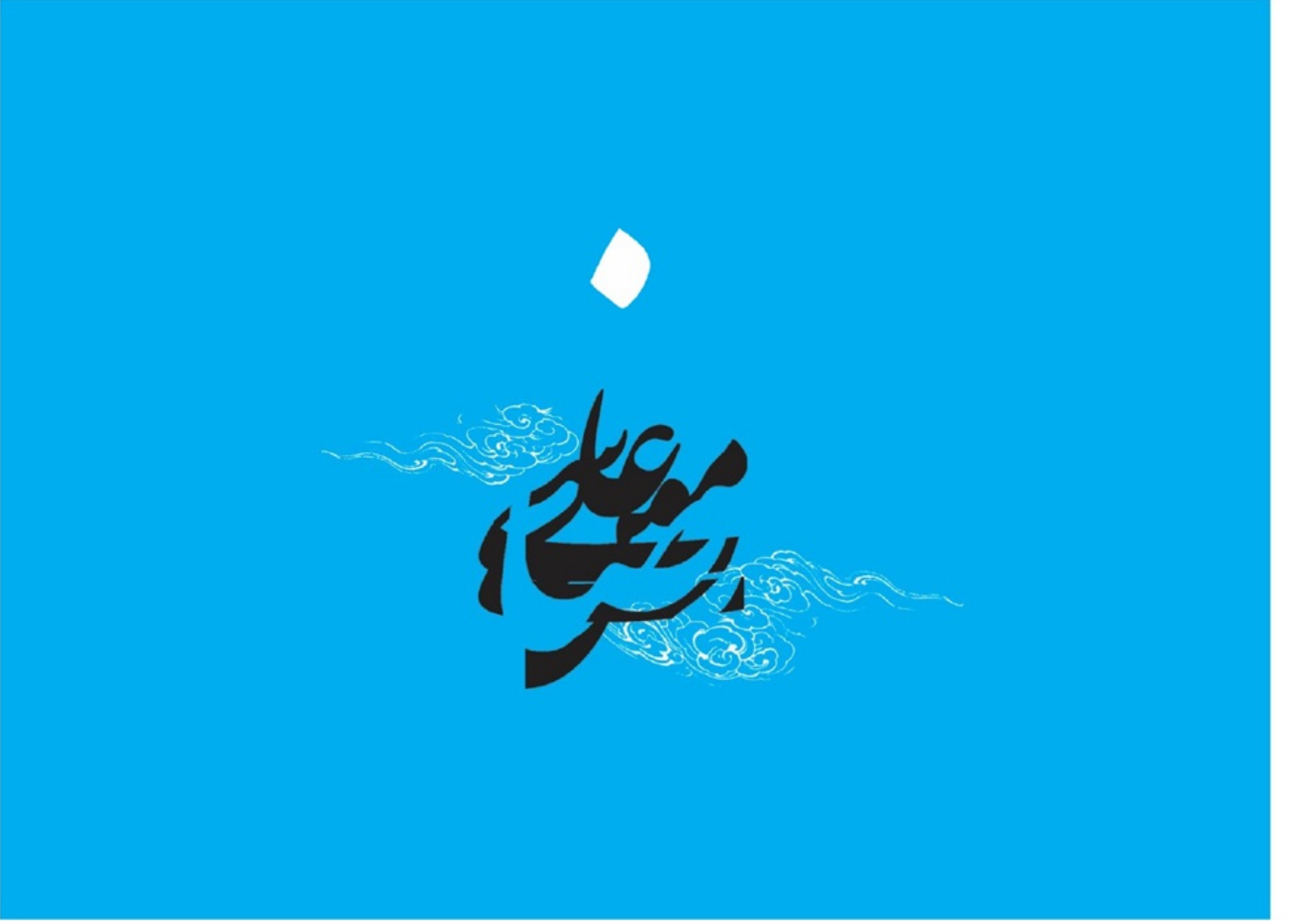
رده بندی کنگره: ۲۰۷/۶BP/س ۲ و ۸۶ ۱۳۹۱

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۴۱۶

شماره کتابشناسی ملی: ۲۸۸۳۲۱۷

ص: ۱

اشاره

۱. تفرقه افکنی در آغاز قرن هشتم

احمدبن تیمیه در سال ۶۶۱ق، یعنی پنج سال پس از سقوط خلافت عباسی، در شهر حرّان دیده به جهان گشود. او در پایان قرن هفتم و آغاز قرن هشتم تفرقه افکنی را آغاز کرد. بدین گونه که در رساله العقیده الحمویه، در پاسخ به پرسش مردم حماه از آیه [الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى]، به صراحت نوشت: «خدا بالای آسمان هاست؛ در ثلث آخر هر شب، به آسمان پایین فرود می آید و می گوید: کیست که مرا بخواند تا او را پاسخ گویم.»^(۱)

به سبب انتشار این عقیده که نتیجه آن، جسمانی بودن، جهت داشتن، حرکت کردن و انتقال خدا از مکانی به مکان دیگر است، گروهی از عالمان که نشر رساله حمویه را مغایر با عقیده اسلامی تشخیص داده بودند، به مخالفت با او برخاستند و از قاضی دمشق خواستند که او را محاکمه کند.

این کثیر در تاریخ خود، البدایه و النهایه، درباره حوادث سال ۶۹۸ می نویسد: «گروهی از

ص: ۸

۱- ۱. مجموع الرسائل الکبری، رساله یازدهم: العقیده الحمویه.

فقها ضد او قیام کردند و از جلال الدین حنفی خواستند که او را به محکمه بطلبد؛ ولی او از حضور خودداری کرد. ابن تیمیه را در دمشق، دارنده عقیده ای منحرف معرفی کردند؛ ولی او در نشر عقیده خود پافشاری می کرد. رساله دیگرش، الواسطیه، نیز انحرافات داشت. سرانجام، کمال الدین زملکانی طی چند جلسه، با او به بحث و گفت و گو نشست و محکومش ساخت. نتیجه این شد که ابن تیمیه را در سال ۷۰۵ به مصر تبعید و در آنجا زندانی کردند.^(۱) این، تنها باری نبود که وی، به تبعید و زندان محکوم شد؛ بلکه بارها این راه را پیمود، تا اینکه در سال ۷۲۸، در زندان جان سپرد.

۱-۱ تفرقه افکنی در دشوار ترین موقعیت

حدود چهار قرن، برای جهان اسلام، سخت ترین دوران بود. ابن تیمیه عقیده خود را درباره

ص: ۹

۱-۱. البدایه و النهایه، ج ۱۴، ص ۴.

صفات خبری، مانند استوای (ایستادن) خدا، یدالله و عین الله هنگامی ابراز کرد که مسلمانان، جنگ صلیبی را در سال ۶۹۰ پشت سر نهاده و با میلیون ها کشته و مجروح و آواره، روبه رو بودند. غازان خان، پادشاه مشهور ایلخانی، نیز در صدد فتح شام و مصر بود.

در چنین زمان حساسی بود که وی افکار خود را نشر داد و عالمان و فقیهان را ضدّ خود، شوراند. با اینکه ابن کثیر، شاگرد مکتب اوست و آشکارا از وی طرفداری می کند، نتوانسته است بر حقایق پرده افکند و اتفاق عالمان را بر انحراف او نادیده بگیرد. در طول تاریخ، شخصیت های بزرگی از اهل سنت، در نقد عقاید وی کتاب نوشته یا با او مناظره کرده اند که متن مناظره هایشان در کتاب های تاریخی محفوظ است. اسامی برخی از این گروه، از این قرار است: شیخ صفی الدین هندی ارموی (۶۴۴ تا ۷۱۵)؛ شمس الدین محمد بن احمد ذهبی (۷۴۸)؛ شهاب الدین یوسف احمد بن حجر عسقلانی (۸۵۲)؛ شهاب الدین بن حجر هیتمی (۹۷۳)؛ ملا علی قاری حمقی (۱۰۱۶)؛

یوسف بن اسماعیل بن یوسف نبهانی (۱۲۶۵ تا ۱۳۵۰)؛ شیخ محمد ابوزهره (۱۳۱۶ تا ۱۳۹۶). (۱)

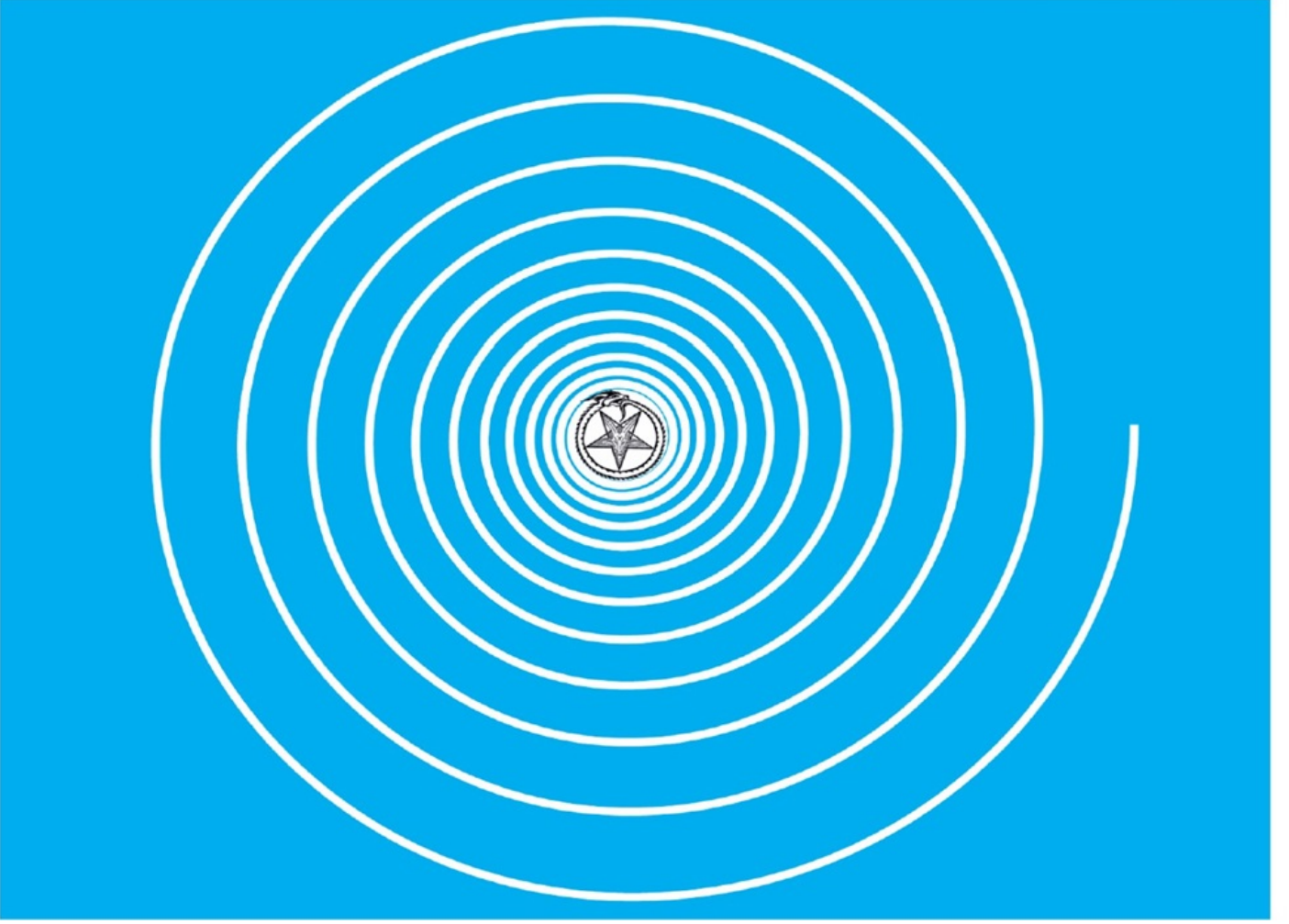
ابن بطوطه، جهانگرد قرن هشتم، می نویسد که ابن تیمیه روز جمعه در یکی از مساجد، مشغول وعظ بود. از جمله گفتار او چنین بود: «خداوند [از عرش] به آسمان نخست فرود می آید؛ مانند فرود آمدن من از منبر.» این سخن را بگفت و یک پله از منبر پایین آمد. در این هنگام فقیهی مالکی، به نام ابن الزهراء، به مقابله برخاست و سخن او را رد کرد. مردم به طرفداری از ابن تیمیه برخاستند و فقیه معترض را با مشت و کفش زدند. (۲)

این نمونه ای از عقاید اوست که شاهد عینی کاملاً بی طرف، با گوش خود شنیده و با چشم خود دیده است. هرگاه مردی با چنین پایه ای از درایت و آگاهی از عقاید و معارف، به چنین تحلیل هایی پردازد، باید از پیامدهای آن به خدا پناه بُرد.

ص: ۱۱

۱- ۱. ر.ک: جعفر سبحانی، بحوث فی الملل و النحل، ج ۴، ص ۳۷ تا ۵۰.

۲- ۲. ابن بطوطه، رحله، ص ۹۵ و ۹۶.

۲. دستاورد مکتب

اکنون که از موقعیت ابن تیمیه، نزد عالمان شام و مصر آگاهی یافتیم، شایسته است با خصوصیات مکتب او نیز آشنا شویم. در اینجا با بهره گیری از مثل معروف «درخت را باید از میوه اش شناخت»، یادآور می شویم که مکتب او را چهار ویژگی تشکیل می دهد:

۱-۲ دعوت به تجسیم

شعار مسلمانان در طول هفت قرن، برخلاف یهود، تنزیه و پیراستگی خدا را از جسم و جسمانیت بود؛ اما ابن تیمیه با ترفند خاصی، مسلمانان را به تجسیم دعوت می کند و خدا را بر سریری به نام عرش می نشاند تا از آن نقطه بلند، بر جهان بنگرد. نیز، گاهی او را به آسمان پایین، فرود می آورد! او درباره صفات خبری، مانند استوا (ایستادن)، ید، عین، وجه و مانند آن ها، معتقد است: «خدا واقعاً دست و چشم و صورت دارد؛ چیزی که هست، چگونگی آن برای ما روشن نیست.»

ابن تیمیه جمله اخیر را مسلماً به سبب فرار از اتهام به «تجسیم» ذکر می کند؛ ولی سودی

به حال او نمی بخشد؛ زیرا خدایی که بر سریر می نشیند، حرکت می کند و با دستش آدم می آفریند، خدای جسمانی خواهد بود؛ هر چند چگونگی آن برای ما معلوم نباشد؛ مگر این کلمات را کنایه از یک رشته معانی بدانند که در این صورت، دیگر در معانی لغوی، آن طور که وی مدعی است، به کار نخواهد رفت.

۲-۲ کاستن از مقام انبیا و اولیای الهی

در مکتب ابن تیمیه، پیامبران و اولیای الهی، انسان هایی هستند که کمالات و مقاماتشان با مرگشان پایان می یابد. از این رو، وی زیارت و توسل به آنان را بدعت و کاری غیرسودمند می شمارد.

۲-۳ تکفیر مسلمانان

ابن تیمیه، مسلمانان را به سبب توسل به اولیای الهی تکفیر کرد و از این طریق، نوعی دو دستگی

ص: ۱۵

در میان آنان پدید آورد؛ اما خوشبختانه بر اثر تلاش عالمان زمان، با مرگ او، مکتب او نیز مُرد و جز چند نفر از دست پرورده هایش، دیگر کسی از او یاد نکرد.

۲-۴ بی احترامی به خاندان رسالت

در سراسر نوشته های ابن تیمیه، نوعی دشمنی با خاندان رسالت به چشم می خورد. او پیوسته می کوشد تا فضایل امام علی را منکر شود و گاهی او را به خطا در اندیشه و رفتار متهم سازد؛ تا آنجا که در هفده مسئله، به امام علی انتقاد می کند. (۱)

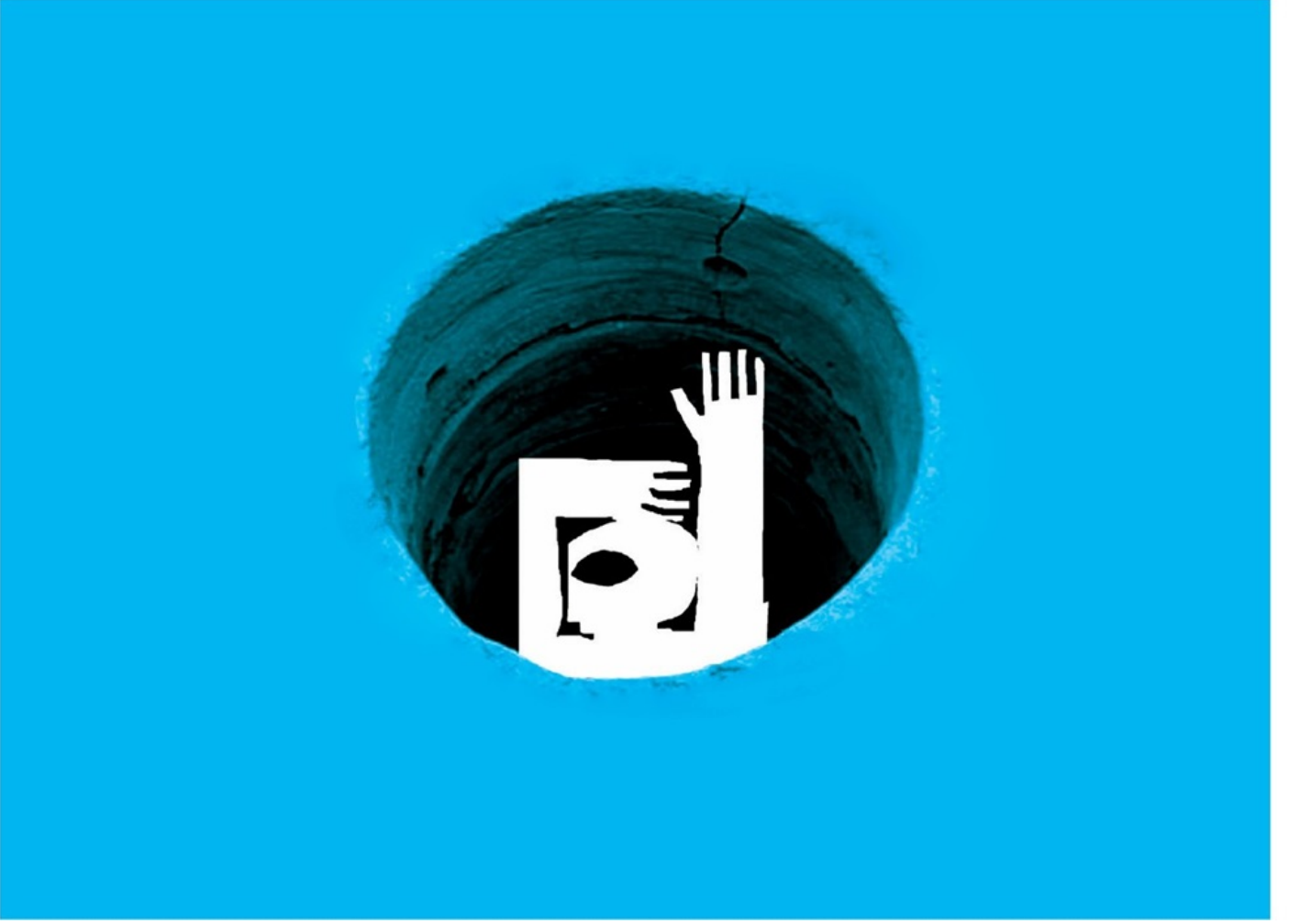
این چهار ویژگی عمومی مکتب اوست که می تواند ما را با واقعیت مکتب و طرز تفکر او آشنا سازد. (۲)

ص: ۱۶

۱- ۱. ابن حجر، الدرر الکامنه، ج ۱، ص ۱۵۴؛ به نقل از نجم الدین طوفی، متوفای ۷۱۰ق.

۲- ۲. ر.ک: ابن تیمیه، منهاج السنه.

٣. محمد بن عبد الوهاب

افکار ابن تیمیه را از همان روزهای نخست، دانشمندان در بوته نقد قرار دادند و نقدهای اُستوارِ عالمان شامی و مصری، مکتب او را منزوی و مطرود ساخت؛ ولی پس از حدود سه قرن و نیم، شخصی به نام محمد بن عبدالوهاب، مکتب او را از انزوا درآورد و با قوه شمشیر، به نشر آن پرداخت.

متأسفانه، طرح مجدد افکار ابن تیمیه از سوی محمد بن عبدالوهاب، همچون طرح آن توسط خود ابن تیمیه، زمانی انجام گرفت که جهان اسلام در بدترین وضعیت تاریخی به سر می بُرد: اروپا خود را آماده می کرد که کشورهای اسلامی را مستعمره خود سازد و کشور هند، با زور و تزویر، از دست مسلمانان خارج شد و ارتش انگلستان بر آن شبه قاره حکومت می کرد.

محمد بن عبدالوهاب، به پشتیبانی سران قبایل نجد، به مناطق مسلمان نشین حجاز، عراق، سوریه و یمن حمله کرد و اموال آنان را به عنوان غنایم جنگی، غارت کرد و از این راه، به بازار تجارت نجدیان رونق بخشید. آنان پس از قتل و خون ریزی، اموال و آحشام مسلمانان را همراه

خود به نجد بردند. یک پنجم این اموال متعلق به محمد بن عبدالوهاب و باقی مانده، در اختیار سران قبایل و مجاهدان قرار گرفت.

وهابیان، در طول تاریخ، یک بار هم با کافران جنگ نکرده اند و تمام نبردهای آنان با مسلمانان منطقه بود! کشتار مسلمانان به دست وهابیان در مکان های مقدس کربلا و نجف، صفحه تاریخ را سیاه کرد. صلاح الدین مختار، که از نویسندگان وهابی است، می نویسد:

«در سال ۱۲۱۶ق، امیرسعود با قشون بسیار، متشکل از مردم نجد و عشایر جنوب و حجاز و تهمه و دیگر نقاط، به قصد عراق حرکت کرد. وی در ذیقعه به شهر کربلا رسید و آنجا را محاصره کرد. سپاهش بُرج و باروی شهر را خراب کردند و به زور، وارد شهر شدند و بیشتر مردم را که در کوچه و بازار و خانه ها بودند، به قتل رساندند؛ سپس نزدیک ظهر، با اموال و غنایم فراوان، از شهر خارج شدند و در کنار آبی به نام اَبیض گرد آمدند. خمس اموال غارت شده را خود سعود برداشت و

بقیه را به نسبت هر پیاده یک سهم و هر سواره دو سهم، میان مهاجمان تقسیم کردند.»^(۱)

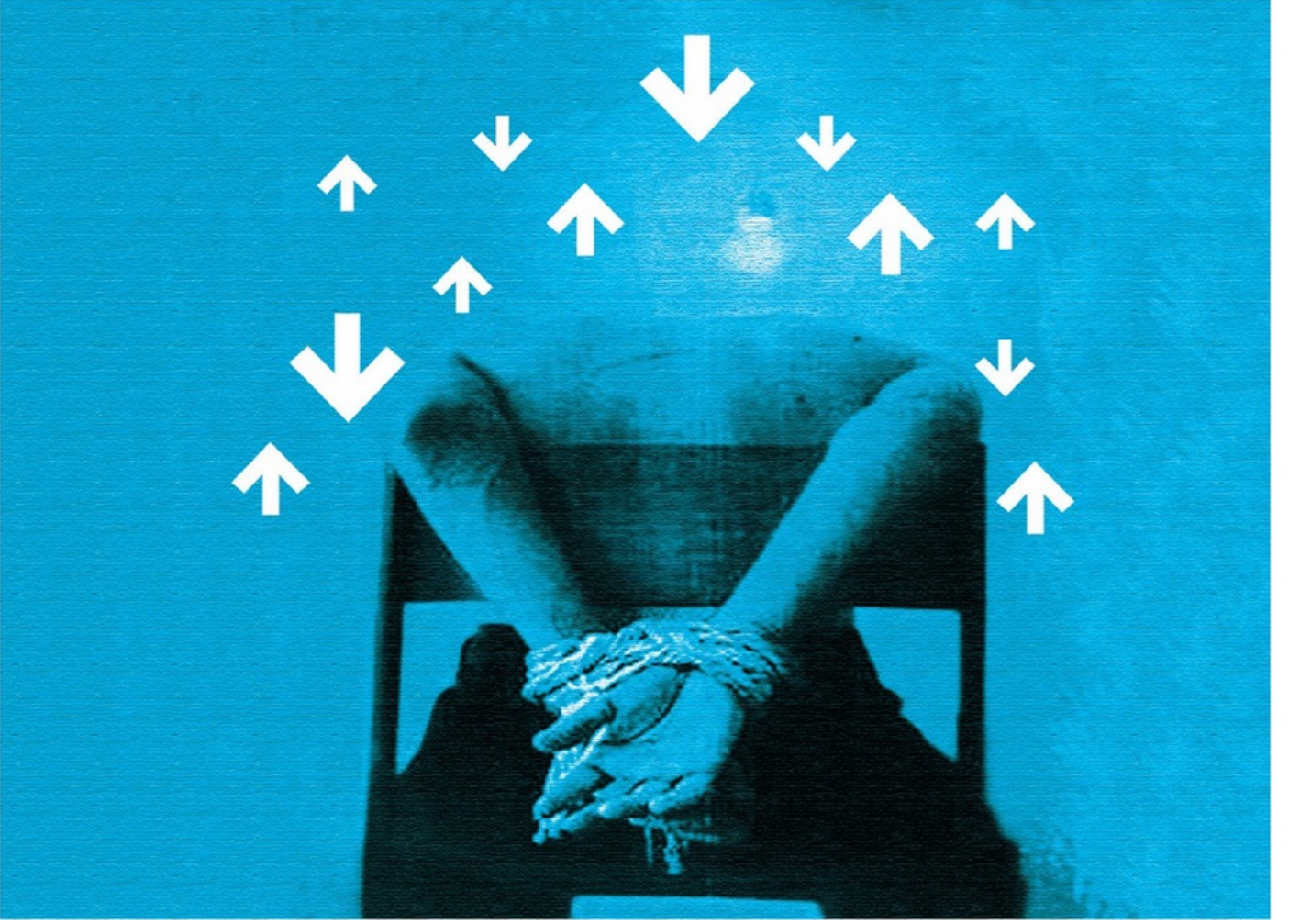
ابن بشر، مورخ نجدی، دربارهٔ حملهٔ وهابیان به نجف می نویسد:

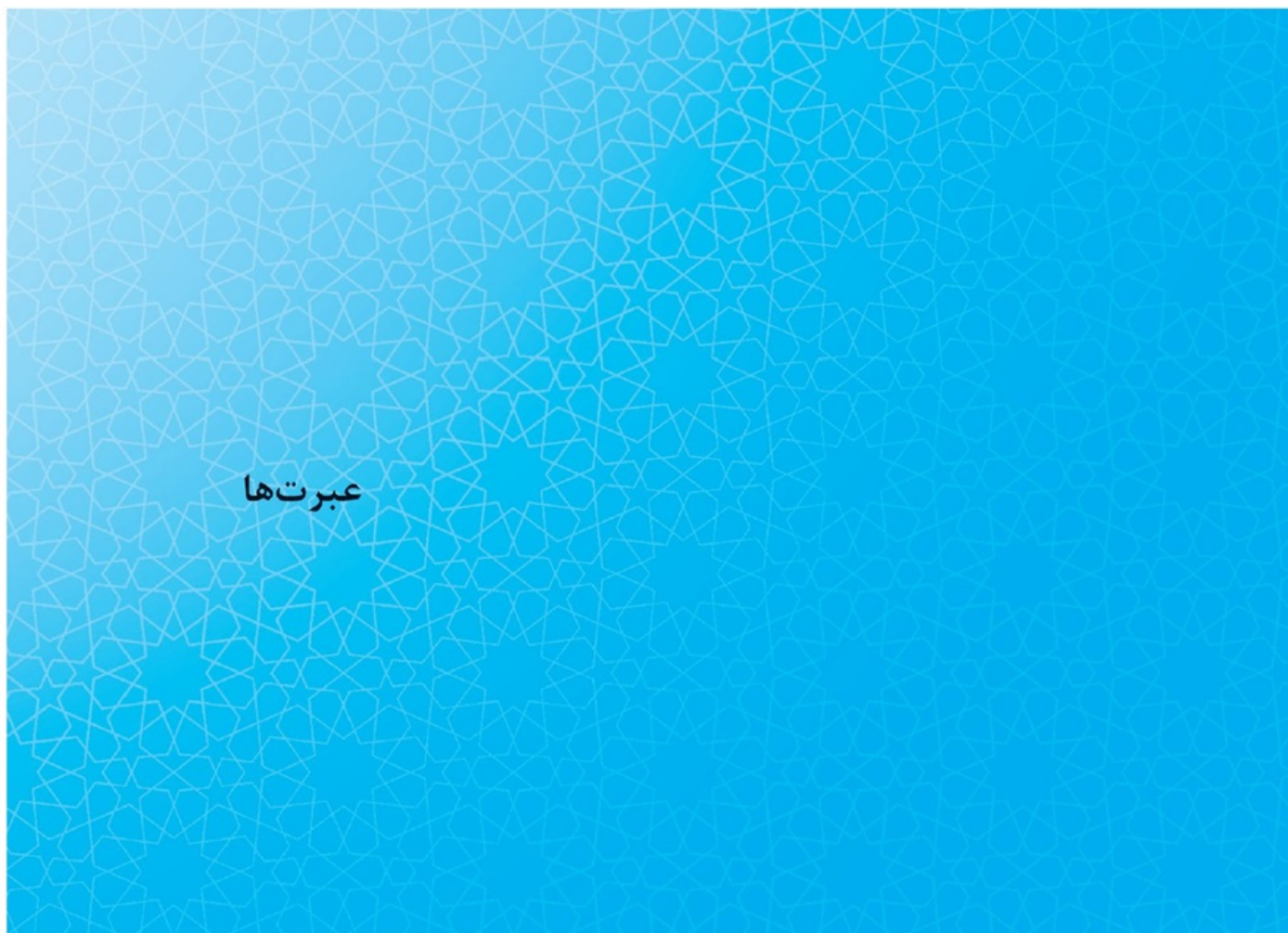
«در سال ۱۲۲۰، سعود با سپاهی انبوه از نجد و اطراف آن، به بیرون مشهد معروف در عراق [یعنی نجف] فرود آمد و سپاه خود را در اطراف شهر پراکنده ساخت. سپس، دستور داد باروی شهر را خراب کنند؛ ولی سپاه او زمانی که به شهر نزدیک شدند، به خندق عریض و عمیقی برخوردند که امکان عبور از آن، وجود نداشت. در جنگی که میان دو طرف رخ داد، بر اثر تیراندازی از باروهای شهر، جمعی از سپاهیان سعود کشته شدند و بقیهٔ آن ها از گرد شهر، عقب نشستند و روستاهای اطراف را غارت کردند.»^(۲)

ص: ۲۱

۱- تاریخ المملكة العربیه السعودیه، ج ۳، ص ۷۳.

۲- عنوان المجد فی تاریخ نجد، ج ۱، ص ۳۳۷.

به تصدیق تاریخ نگاران، آیین وهابیت، مسلکی ساختگی است که هیچ پیشینه تاریخی در عصر صحابه، تابعان و سه قرن نخست که از نظر اهل سنت، خیرالقرون است، ندارد. تخم آن در اوایل قرن هشتم، پاشیده شد و به صورت ماده خام در لایه لای کتاب ها ماند؛ تا اینکه محمدبن عبدالوهاب، آن را احیا کرد و گسترش داد.

با اینکه احمدبن تیمیه از نظر فضل و دانش و قدرت قلم، با محمدبن عبدالوهاب مقایسه کردنی نبود، مکتبش در زمان او اصلاً رشد نکرد و با مرگ او نیز مُرد؛ درحالی که همین مکتب نیمه جان را محمدبن عبدالوهاب رشد داد؛ تاحدی که بخش شرقی عربستان را فراگرفت. پس از فروپاشی عثمانی ها، حرمین شریفین در اختیار وهابیان قرار گرفت و بزرگ ترین پایگاه تبلیغی را تصاحب کردند؛ تا آنجا که زائر خانه خدا باید از نظر عقیدتی و رفتاری، تابع مکتب وهابی و فقه حنبلی باشد.

اکنون پرسش این است که علت آن ناکامی و رمز این موفقیت چیست؟

در پاسخ می‌گوییم دو عنصر مکان و زمان در این دو نتیجه‌گیری مؤثر بوده است: ابن تیمیه افکار شاذ خود را در محیطی مطرح کرد که عالمان بزرگی در شام و مصر، در سنگر دفاع از عقیده و شریعت قرار داشتند و با حضور در مناظره‌های علمی، مُشت او را باز کردند و او دیگر نتوانست در اذهان عموم مردم تأثیر بگذارد. اگر هم اثری داشت، از جنبه عاطفی بود، نه مکتبی؛ زیرا زندانی شدن یک روحانی، عواطف عوام را تحریک می‌کند.

حال آنکه مروّج مکتب او، اندیشه به ظاهر توحیدی را در میان عرب‌های بدوی و بیابانی دور از علم و فرهنگ مطرح کرد و توانست از سادگی آنان، کمال استفاده را بکند. به خصوص، آنجا که عمل مسلمانان را به عمل بت پرستان تشبیه کرد و از این طریق، روح جهادگری را در آنان که توأم با وسوسه غنایم نیز بود، احیا کرد.

بسمه تعالی

هَلْ يَشْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ ه. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
 ۲. ارتباط با مراکز هم سو
 ۳. پرهیز از موازی کاری
 ۴. صرفا ارائه محتوای علمی
 ۵. ذکر منابع نشر
- بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه
۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی
۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و ...
۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...
۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com
۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ...
۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی
۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...
۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)
۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)
۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و ... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

E PUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نمایم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

